

Бриндуша Жујка
Маринел Негру
Универзитет у Београду
Учитељски факултет

АКТУЕЛНЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У РУМУНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ У ВОЈВОДИНИ

Апстракт: Румунска књижевност за децу у Војводини, Република Србија, саставни је део књижевности која је настала и еволуирала на овим просторима у периоду након Другог светског рата. На самом почетку, румунски књижевници објављивали су радове намењене деци у часопису Радост пионира (који касније мења назив у Дечија радост), а од 1970. објављују књиге за децу и омладину, реалне образовне и васпитне вредности. Књиге за децу теже да релационирају овај књижевни жанр са уметношћу, илустрацијом и специфичностима културе Румуна који живе и стварају у мултикултурном контексту Војводине. Писци млађих генерација, посебно писци за децу, допринели су повећању броја наслова у прози, па чак и у драмском стваралаштву. Тематски садржај преовлађујућих родова и врста у прози за децу контурише се око битних тема: дечији универзум (породица, школа, традиција), природа и живи свет, машта и реалност. Писане књижевним језиком, креације у прози поседују јединствен шарм који има своје корене у дијалекталним лингвистичким елементима и локалним топонимима.

Кључне речи: књижевност за децу, проза, реалност, машта, мултикултуралност.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У првих четврт века књижевног стваралаштва на румунском језику (1947–1970), није објављено ниједно дело намењено деци, а све литерарне креације биле су публиковане на страницама поменутог часописа за децу (са изузетком неколико песама за одрасле, приступачних дечјем разумевању, које у садашњости служе једино као могућност да се спозна реалност времена са средине прошлога века).

У антологији *Румунска књижевност у Војводини, Панорама једне четвртине века* (1946–1970), универзитетски професор Раду Флора закључује да се у том периоду нису објављивала дела посебног значаја, са напоменом да су се уметнички изрази црпели из фолклорног стваралаштва и превода из југословенске књижевности.

У периоду који је уследио, у време када се пред књижевним и уопште културним простором Румуна у Војводини отварају нови хоризонти, почеле су да се објављују и књиге за децу и омладину. До 2013. године, објављено је 37 дела шеснаест аутора, од тога 23 збирке песама и 14 у прози. Од укупног броја аутора троје их је писало само прозу, осморо је обја-

вљивало искључиво поезију, а петоро је објављивало и поезију и прозу. Већина ових аутора, припадника различитих књижевних генерација, писаца стихова или прозе за одрасле у традиционалном или савременом маниру, успело је да прилагоди и приближи своје перо деци и њиховим специфичностима, поштујући или игноришући књижевне моделе времена.

Књиге за децу и о деци заокружују једно значајно поглавље румунске књижевности у Војводини, која је у нераскидивој вези са уметношћу, културом и традицијом Румуна са ових простора, доприносећи стварању потпуније слике о овој националној мањини.

Теме које обрађују румунски писци налазе инспирацију у стварности и машти, а тематска разноликост отелотворује се из *гуињних боја деињсџива*, толико присутних у руралном, али и урбаном амбијенту, давних и скорашњих времена, али и у каприциозној садашњости.

О РУМУНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ У ВОЈВОДИНИ

Рурална средина представља почетну тачку овог књижевног жанра. За Румуне у Војводини *деињсџиво се*, заиста, *родило на селу*, са првим јављањем петлова или са првим причама изговореним на матерњем језику. Ипак, духовни развој интелектуалаца одвијао се у оквиру градских школа, у једној другачијој, хетерогенијој средини. У новој средини, интелектуално одрастање и еволуција нису биле лишене препрека, успона и падова. Из наведених разлога, специфичност војвођанског села, традиција, обичаји, добре и лоше стране живота, остали су усађени у душама оних који су напустили родну груду.

Многи писци враћају се *кући* у сновима или на јави, у банатску равницу, где вечно стоји отворена капија детињства, доносећи понекад пред очи читалаца један давно нестали свет. У својој лудој јурњави, време није успело да одагна мирис босиљка из гостинске собе, арому празничних колача или благост и стрпљење предака поцрнелих од сунца равнице и побелелих од сурових зима. Сва ова сећања још увек живе у дубини многих душа и међу корицама појединих књига, а примери су многобројни.

Поједини писци остављају по страни носталгију и тугу и поново доживљавају радости детињства гледане очима родитеља који надзире пажљиво и нежно. Без обзира на време и простор, детињство је универзум у коме игра постаје основно правило и све се подређује разиграности, па чак и реч.

Игре и играчке садрже у њиховој егзистенцијалној суштини шарм времена, годишњег доба и простора у коме су настале, само су протагонисти вечито исти. У дворишту детињства живе паралелно животиње из џунгле, домаће животиње, птице висина и водена бића, муве, лептири и пчеле, све подређене *Њејовом Величансџиву ДЕТЕТУ*. И на истом месту, где могуће по-

стаје немогуће а немогуће могуће, међу кућама од бомбона и медањака, ослобађа се машта. Вешто обухваћена у оквирима лирике и епике, ослобађа се, с времена на време, како би читаоца вратила у свет реалности. Конструкције маште коегзистирају у хармонији са савременим реализмом, успевајући да га припитоме посредством шарма невиности и детињег осмеха.

Књижевност за децу писана на матерњем језику следила је у својој еволуцији узлазну путању, служећи у првом реду као образовни инструмент, за остваривање циља очувања и неговања румунског језика, духовног идентитета, као и средство за развој уметничке имагинације. Поред наведеног, она остварује племениту мисију којом би се употпунила слика о лепом и културним вредностима које идентификују румунску националну мањину у мултикултуралном контексту Војводине.

АУТОБИОГРАФИЈА, ФИКЦИЈА И РАЗИГРАНОСТ У ПРОЗИ ЗА ДЕЦУ НА РУМУНСКОМ ЈЕЗИКУ

Посматрајући изблиза феномен савремене прозе за децу на румунском језику у Војводини, може се констатовати постојање две доминантне карактеристике – проза аутобиографског карактера и проза фикције. Ове оријентације, које се могу пронаћи код различитих аутора, у различитим делима истог аутора, као и у садржају истог дела (књиге), структуришу еволуцију прозе за децу на румунском језику код нас.

Аутобиографска проза, са којом је дебитовала осма деценија прошлог века (проза Раду Флоре), представљала је увођење једне традиције (доприноси писаца Миодрага Милоша, Аурелије Пенца Мендреа, Фелићије Марина Мунтеану), која је очувана и од писаца данашњице (Еуђеније Балтеану, Еуфрозине Греонеанц, Ане Никулине Урсулеску). Са друге стране, фикција је забележила неколико значајних присустава у књижевним креацијама Маријане Стратулат и Оане Урсулеску.

Савремени писци прозе за децу преузимају нека ранија искуства са одређеном дозом оригиналности, али и оријентације према српској и румунској књижевности, на ушћу којих се створила румунска књижевност у Војводини.

Приметно је да су епске стратегије приповедања све више плениле пажњу савремених писаца. Креације за децу, настале у последњих неколико година, изражавају жељу писаца да поврате поједине традиционалне аспекте – као на пример подсећање на сопствено детињство – као и бригу за епском инвентивношћу. У њиховим ставовима преовлађују сећања, снови, хумор, саучесништво, али и разиграност. Ови писци стављају у средиште њихове пажње дете и детињство, било да је проживљено у неким ранијим временима, било у садашњости. Без намере да се занемари садашњост, савремена проза не намеће се само способношћу одсликавања стварности,

већ и кроз однос конкретног универзума са фикцијом. Стварност и машта, подједнако, чине део уметничког поступка савремених прозних писаца.

У категорију наведених аутора уврстила се, без сумње, Ана Никулина Урсулеску, књижевница која је допринела контурисању атмосфере у прози за децу, писаној на румунском језику у Војводини. У књигама посвећеним детињству Ане Никулине Урсулеску, могу се идентификовати два креативна правца, између којих, наравно, постоје бројне артикулације. У првом правцу ради се о носталгичном регистру писања путем којег ауторка ствара свет њеног детињства, произашао из свести о аутентичности, присутне у већини њених приповетки. Други правац приказује разиграну свест која ревитализује лични стил писања ауторке, тако да у збирци кратке прозе *Сунце, добро јутро* она с умешношћу демонстрира постојање оба правца у њеним радовима.

Детињство, прва етапа у животу човека, одвија се под знаком игре, која очарава и одрасле снагом своје лепоте и невиности. За децу, игре не представљају само прилику за забаву и опуштање, већ и форме изражавања личности, истраживања и познавања света који их окружује. Игра истовремено претпоставља креативност, имагинацију, способност имитације, способност да се открију други универзуми... само неки од битних атрибута који се односе на ово чудо.

Тема игре је вечна, а предиспозиције за игру и забаву специфичне су човеку, без обзира што се начин живота и менталитет људи мења, а са њима и начин игре деце или забаве одраслих.

Као песникиња и прозни писац, у својству уредника емисија за децу на румунском језику Радио Новог Сада, Ана Никулина Урсулеску са пажњом, нежношћу и носталгијом приближила се децем универзума. Ослањајући се на сећања, она води читаоце до света сопственог детињства и, потпомогнута маштом, ствара нове светове шаљивих прича, сунчевог пољупца и вечне разиграности.

У збирци кратке прозе *Сунце, добро јутро*, објављеној 1998. године, у издању Друштва за румунски језик из Новог Сада, она покреће једну праву игру у којој су јој партнери *рашчујани*, *леји*, *јосјани* и *размажени* дечаци и девојчице. У свих пет поглавља књиге (*Њејово Величанство Сунце*, *Саучесници Сунца*, *На нејознајим јросјорима*, *Друја нејознаја јросјранства*, *За јразнике*), *рашчујана*, *леја*, *јосјана* и *размажена* деца, дочекана увек са речима утехе и подстрека, саветима, а посебно са много љубави, постају саучесници аутора.

Живахне и разигране приповетке, препуне легендарних арома, снова и сећања претварају се у игре са најлепшим крајевима: познавање окружења, традиције и обичаја, бекство у фиктивне просторе, размењивање појединих осећања, упоредо са парадом едукативних порука. Приче садржане у овој књизи су сасвим посебне, оне немају статус успаванки, као остале приче, већ помажу деци да се разбуде, да се навикну *на живој*, *који се на-*

лази негде иза грује сиране прозора, са онима који се налазе сујројно од нас... (Ursulescu 1998: 71).

Већ у првом поглављу *Њејово Величанствено Сунце* почиње игра, она имагинативна која креће из *Земље рађања сунца* и ушуња се у *бунар младости*. Приповетке и легенде говоре о сунцу, оном које буди децу сваког јутра милујући им образе, које се са њима игра жмурке, том обичном али истовремено и јединственом сунцу. У његовим недрима дечије игре немају краја: *А ви се још увек ирајте, и слободно хвајате у кошцац, под овим јединственим сунцем* (Исто: 65).

У другом поглављу *Саучесници Сунца* игра добија нове облике који су настали из носталгичних сећања, из чежње за детињством. *Бунар са чудесима је ово дејствително! Можеш да га прећеш уздуж и појреко и да се никада не заситиш! Толико је мистерије у само једном њејовом шренућку да ти цео животи није довољан да га окренеш памету и душом, и са једне и са грује сиране* (Исто: 73). Сада сунчеви саучесници бораве у свету њеног детињства, које је умногоме различито од њиховог. У том времену и простору, срећа је била саткана од једноставних, јефтних, скоро баналних ствари, које је бака купила на пијаци, али препуних снова. У исто време, игра мења правила, а списатељица верно следи своје моделе, поставши некадашње несташно дете који се ваља по шанчевима као и пашке после летње кише, са осталом децом из дудове улице, или иде у комшилук на једну парцију жмурке, потом се пење на таван, на дрвеће, у амбар, плаши мачку... Сведочење је искрено и јасно: *Не знам која вила или ђаволак чине да се у оваквим јућирма враћам у свети мој дејствително, али добро знам да ми то чини добро и заборављам да сам ја иријоведач* (Исто: 85).

Једна друга игра која је заузимала значајно место у емоционалном животу села и којој је списатељица нашла посебно место у својим сећањима јесте недељно коло у центру села, *Хора*. То је био празник са музичарима, вилама, иринчевима на белим коњима, и лицедерским слајкишима, светковина која се припремала целу недељу. То је била прилика да се покаже богатство и сиромаштво, уговарали су се бракови, док су деца села, скривена од погледа родитеља, правила разноврзне несташлуке. У центру пажње били су момци и девојке за удају, очешљане у традиционалном маниру и са великим кецељама. Шта је значила *Хора* у центру села за некадашње дете налазимо у приповедачевим сећањима: *Мајка ме је облачила у нову одећу, коју је бака током недеље држала закључану у јосинској соби. Одећа је мирисала на недељу, боцкала ме и мучила. Али то су биле слајке, недељне муке, истио као што су били болови изазвани ношењем нових, лавованих ципела*.

Мада скроман по броју страница, део књиге у којем се описује *Хора* садржи важну количину информација о свету који корача у историју заједно са својим начином живота, са концепцијама, традицијама, веровањима, поносом и својим неписаним законима. Аутор се и у следећим поглављима

књиге бави креативном игром, која има намену да понуди читаоцима могућности за упознавање нових, фантастичних универзума.

Крочењем на *Нејознајте њросјоре*, привучена радозналошћу, деца, партнери у игри, сусрећу се са бајкама. Ово путовање, засновано на снови-ма и машти, апсолутно је неопходно, јер како аутор тврди... *бајка испуњава душу и обрнуто, и не може бити објашњена до бајком, али и дружим причама* (Исто: 93). Поход у свет бајки испланиран је тако да одговори великом броју питања која се гомилају у дечијим мислима: *Какав је у ствари свети? Ко сам ја? Одакле долазим? Како да се њровучем кроз свети? На која ја личим, да ли моју да идем њреко земаља и мора као и дечази из њриче?* (Исто: 87), и омогући им да открију тајну која држи чврсто везана сва блага једног народа. У свих тринаест прича у бајци приказан је низ портрета позитивних и негативних личности, релевантне чињенице које им контуришу карактер и личност и врлине које помажу да добро победи. Међутим, све ово не личи на скривену намеру аутора да себи прибави дидактичку улогу, већ још један покушај да се деца стимулишу на игру. Посебно интересовање за овај сегмент писаца објашњава следећим речима: *можда сам вам дала идеју како да се њо цео дан њрајте* (Исто: 116).

Следећи иста интересовања – да се утоли жеђ за познавањем и стимулише машта *рашчујаних, лејих, њосјаних и размажених*, без којих би се *све срушило њод њрашином заборава*, била су уведена у игру и друга, неистражена подручја. Ту живи шест легенди које подсећају на чињеницу да *велики умови не заборавају да осјану деца*.

Приближавање новом чудесном царству се врши у корацима названим *Један корак у лејенду, Друји корак у лејенду, Корак ближе Светом Сави... и још један корак ка небу, Похлеја, Срећа*, који напредују према божанским сферама и паралелно са тим према култури која нас окружује, помоћу које следимо наш егзистенцијални пут. Након кратког увода, у коме се прихватљивим језиком прецизира шта је у суштини легенда, аутор поклања читаоцима неколико легенди о Светом Сави, знаменитој личности српске културе и духовности.

Завршни део књиге представља поглавље под називом *За њразнике*, које враћа на сцену осмехе и добре стране детињства. Празници поменути у називу поглавља веома су значајни јер се догађају једном годишње и по-сипају свет невиђеним лепотама (Дан жена, зимске светковине, рођендан детета), тако да када последња приповетка, писана са тугом, преде своју нит, списатељица нуди својим партнерима у игри последњи поклон – све-могући чаробни кључ, да закључају детињство.

У једном вештом и неуобичајеном епском маниру, намењеном да подстакне страст за читањем и зближавање са литературом, списатељица Маријана Стратулат у роману за децу *Алексове аваншуре* изграђује епску путању, уобличену сталним осцилирањем између стварности и маште. Ова књига представља користан тренутак у еволуцији прозе за децу на румун-

ском књижевном простору у Војводини, а њена заслуга јесте у томе што кроз игру и причу позива читаоце да свет посматрају кроз очи детета, свет који је различит од оног којег познајемо.

Роман за децу *Алексове авантуре* био је инспирисан животом списатељицине породице. Кућа у близини реке Караш је њена, а дете – јунак кроз чије очи нам се одсликава природа, људи, са свакодневним радостима и тугом и на посебан начин универзум детињства – јесте њен син који има само пет година.

Епски искорак доноси са собом снове, маштања, сећања, реалне и имагинарне приче, које чине свет за себе, онакав каквог жели и осећа Алекс, главни јунак приче. Ова чињеница је могућа заслугом маште, имагинације без обзира на узраст и ограничења. Машта користи као полазну основу непосредну стварност, коју ремоделира, дајући јој нове димензије и значења. Лајтмотив романа... *имам толико година колику прстију на левој или десној руци, јер је то свеједно*, има сврху да обезбеди комуникацију између стварности и маште. Епска инвентивност аутора има добро дефинисан циљ, мајчину бригу да заштити дете од апсурдности и окрутности времена у коме се родило.

Двадесет сродних секвенци, прошараних стиховима, доприноси изграђивању идентитета детета које је на узрасту од пет година говорило у стиховима, имало сопствено царство и поседовало једну тајну.

На реалном плану, смењују се годишња доба по уобичајеном редоследу, догађају се обичне ствари у којима учествују ликови које познајемо из свакодневног живота, без сањалачке или фантастичне доследности. Они се подједнако смеју и плачу, у складу са тим каква им је судбина. Игре и играчке прилагођене су духу времена, а људско младунче живи у хармонији са младунцима других бића, али и са новинама које са собом доноси савремени свет. Све што се креће и дише има заједничко име, а све што је споменуто и неспоменуто на крају века и миленијума ушло је у неприродно. Небески свод, који их је штитио читаву вечност, постао је непријатељ. Тамо горе крила се опасност и на земљу су падале бомбе. Тада је Алекс напустио земљу у којој је био рат и кренуо према другој земљи.

Неодољив је излазак овог дечака из света детињства, који упркос трагичној реалности, успева да буде срећан. Он одстрањује страхове путујући према другим земљама, према своме царству које је... *мајично и зове се Земља бескрајних авантура...* (Stratulat 2009: 56).

Бежање у машту и снове покреће походе и јединствена искуства, доживљена према свим строгим правилима детињства, али која говоре у прилог основном закону егзистенције: победа доброг над лошим.

Мада различита по књижевним родовима и начину приступа дечјем универзуму, оба књижевна дела тумачена у овом раду, сем назначених карактеристика, изражавају подједнако сродно веровање њихових аутора.

Ове две књижевнице не заборављају да с поштовањем гледају на детињство и сачувају неокаљану дечју душу.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Савремени прозни писци за децу преузимају у својим делима претходна искуства, додајући им самосвојну оригиналност, али и усмеравања према два књижевностима, српској и румунској, на чијем се сусрету родила румунска књижевност у Војводини.

Тематика књижевности за децу и школску омладину, објављене на румунском језику у Војводини, Република Србија, односи се на аспекте живота у урбаним и руралним срединама; дете, детињство, традиционални и савремени живот у породицама; банатски пејзажи заробљени у различитим годишњим добима, људи са проблемима и радостима свакодневног живота, јединствени тренуци предаха, релаксације; школа и њен свакодневни режим; преадолесценција и адолесценција, егзистенцијални прагови, пледоаје за суживот у вишејезичном и мултикултурном простору наше земље, за љубав према ближњем и лепоту живота.

ЛИТЕРАТУРА

- Корнеа (1998): Paul Cornea, *Introducere în teoria lecturii*, Iași: Editura Polirom.
- Ђорђевић (2013): Miloš Đorđević, *Stvaralački duh i analitički čin*, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“.
- Флора (1971): Radu Flora, *Literatura română din Voivodina, Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Panciova: Editura Libertatea.
- Бриндуша (2012): Brândușa Juică, *Literatura română din Voivodina (1945–1989) – La confluenta a două culturi*, Zrenianin: Editura ICRV.
- Лукеску (2001): Gheorghe Luchescu, *Literatură pentru copii de pretutindeni*, București: Editura V. I. S. Print.
- Магда (2005): Ileana Magda, *Vântul seamănă cuvântul – Antologie de literatură română pentru copii și tineretul școlar, scrisă în Voivodina, Republica Serbia, Vârșet*: Editura Școli Superioare pentru Instruirea Educatorilor.
- Марјановић (2001): Воја Марјановић. *Књижевност за децу и младе – књижевна кријтика*, Књига III, Београд: Виша школа за образовање васпитача у Београду.
- Стратулат (2009): Mariana Stratulat, *Aventurile lui Alex*, Panciova: Editura Libertatea.
- Урсулеску (1998): Ana Niculina Ursulescu, *Soare, bună dimineața!* – proză, Novi Sad: Editura S. L. R.

Brinduša Žujka
Marinel Negru
University in Belgrade
Faculty of Education

CURRENT TRENDS IN THE ROMANIAN LITERATURE FOR CHILDREN IN VOJVODINA

Summary: Romanian children's literature of Vojvodina – The Republic of Serbia, is an integral part of the literature that emerged and evolved in these regions during the period that followed the World War II. In the very beginning, the Romanian writers have published works for children in the magazine entitled *The Pioneers' Joy*, which later changed its name to *The Children's* and from 1970, books of realistic and educational value for children and youth were published. These children's books tend to connect its literary genre with art by its illustrations and specificities of the culture of the Romanians who live and work in a multicultural context of Vojvodina. Writers of the younger generation, especially writers for children, contributed to the increase in the number of titles in prose, and even in theatrical works. The thematic contents of these works in prose for children are about important topics: children's universe (family, school and traditions), nature and wildlife, fantasy and reality. Written in a literary language, these creations in prose own a unique charm that has its roots in the dialectical linguistic elements and local place names.

Key words: children's literature, fiction, reality, imagination.